

Samen leren is een krachtige motor voor de ontwikkeling van inclusief onderwijs.

Inclusief onderwijs: **van individueel oplossen naar collectief leren**

Samenwerkingsverband Driegang (SWV Driegang) is al jaren een inspiratieregio voor inclusief onderwijs. Het afgelopen schooljaar zijn we gestart met vijf professionele leergemeenschappen. In deze PLG's onderzoeken we hoe we vanuit een inclusieve en collectieve werkwijze kunnen omgaan met diversiteit in de schoolcontexten.

Praktijkonderzoek, gezamenlijke reflectie en het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen staan centraal in de vijf professionele leergemeenschappen van SWV Driegang. Leerkrachten, intern begeleiders, ambulant begeleiders, schoolleiders, specialisten, onderzoekers en studenten van de Marnix Academie werken samen aan de vraag hoe inclusief onderwijs kan worden ontwikkeld.
We beginnen met de vraag wat al werkt, waar we trots op zijn. Van daaruit onderzoeken we samen praktijkvragen, verbinden we theorie aan ervaringen en benutten we verschillende expertises. Juist deze manier van samen leren blijkt een krachtige motor voor de ontwikkeling van inclusiever onderwijs. "We zien het echt als uitproberen en onderzoeken met elkaar wat werkt. Zonder oordeel of invulling vooraf", aldus een deelnemer van de PLG's.

Inclusief onderwijs als gezamenlijke opgave

Bijna iedere school is bezig met inclusief onderwijs, maar wat betekent het nu echt in de praktijk? Voor veel leerkrachten voelt het als zoeken. Gaat het om extra ondersteuning in de klas, of vraagt het om een andere manier van kijken en werken? Steeds duidelijker wordt dat inclusief onderwijs meer is dan 'leerlingen erbij houden'. Het gaat om onderwijs zo organiseren dat alle leerlingen zich kunnen ontwikkelen, meedoen en zich gezien voelen. Dat vraagt om een verschuiving: van denken in tekorten naar denken in mogelijkheden. In plaats van dat de leerling zich aanpast, passen we de leeromgeving aan (Van Velthooven, 2025). Daarmee wordt inclusief onderwijs een vraagstuk van samenwerking, professionele cultuur en gezamenlijke kennisontwikkeling.

Meer dan een overlegvorm

De keuze voor professionele leergemeenschappen sluit aan bij de theorie van DuFour et al. (2021), waarin samenwerking, gezamenlijke verantwoordelijkheid en het systematisch onderzoeken van de praktijk centraal staan. Een PLG is meer dan een overlegvorm: het is een professionele leeromgeving waarin teams samen betekenis geven aan complexe vraagstukken.
Recent onderzoek laat zien dat het werken in PLG's bijdraagt aan sterkere samenwerking tussen professionals én aan inclusieve onderwijspraktijken (Johansson et al., 2025; Wilshire en Herrebrøden, 2025). Vooral de samenwerking tussen verschillende expertises blijkt belangrijk. Deze samenwerking wordt beschreven als een gezamenlijke leer- en ontwikkelomgeving waarin professionals nieuwe pedagogische inzichten ontwikkelen. Wanneer reguliere en gespecialiseerde onderwijsprofessionals gezamenlijk vraagstukken onderzoeken, ontstaat een rijker beeld van wat leerlingen nodig hebben (Wilshire et al., 2025).

Anders samenwerken

Om zicht te krijgen op de ervaringen van de deelnemers aan de PLG's, heb ik hen enkele vragen gesteld: over de aanleiding, de kleine successen, wat werkt om de PLG te laten functioneren, het benutten van expertises en wensen om het samen leren duurzaam te maken.
Wat opvalt, is dat scholen bewust zoeken naar een andere manier van samenwerken. Eerdere werkgroepen waren vaak vooral gericht op uitwisseling en intervisie. De huidige PLG's zijn volgens de deelnemers doelgerichter en meer gericht op onderzoek en ontwikkeling. Of zoals een deelnemer omschrijft: "Waar de werkgroepen zich voornamelijk richtten op intervisie en het uitwisselen van ervaringen, heeft de huidige PLG een duidelijkere en meer gerichte opdracht meegekregen. Daarmee heeft de groep een meer ontwikkelingsgerichte en doelbewuste rol binnen de organisatie gekregen."

Een PLG draagt bij aan sterkere samenwerking en inclusiever onderwijs.

Aanleiding en ambitie

Aanleidingen om een professionele leergemeenschap te beginnen zijn onder andere vragen over gedrag en groepsdynamiek, het ontbreken van gezamenlijke werkwijzen en de behoefte om inclusiever en meer *evidence-informed* te werken. Binnen een aantal scholen ontstond daarnaast de behoefte om beter aan te sluiten bij uiteenlopende onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen. De ambities daarbij zijn helder: een leeromgeving creëren waarin ieder kind zich gezien, veilig en welkom voelt.

Een andere manier van kijken

De ervaringen laten zien dat de gezamenlijke manier van leren in een PLG daadwerkelijk iets in beweging zet. Deelnemers geven aan dat er binnen teams een meer waarderende en onderzoekende manier van kijken ontstaat, gericht op de onderliggende behoeften van leerlingen. Ook onderzoeken de PLG's met hun teams steeds vaker hun eigen overtuigingen over inclusief onderwijs. Door het bespreken van mentale modellen en het waarderend onderzoeken van praktijkvoorbeelden, verschuift de aandacht van zichtbaar gedrag naar de onderliggende behoeften van leerlingen. Verschillende deelnemers geven aan dat collega's hierdoor anders naar leerlingen én naar hun eigen professionele handelen zijn gaan kijken. Dat zie je terug in uitspraken uit de praktijk, zoals: "We hebben een start gemaakt met het bespreken van mentale modellen. We zien dat leerkrachten hierdoor steeds meer oefenen met het anders en dieper kijken naar het gedrag van kinderen, in plaats van alleen het zichtbare gedrag centraal te stellen." En: "Naar aanleiding van de werkvorm met de PLG ontstond er een andere attitude bij een aantal collega's ten opzichte van meer inclusief onderwijs en hun eigen overtuigingen daarbij."
Deelnemers aan de PLG's geven ook aan dat collega's bewuster kijken naar wat een leerling nodig heeft in plaats van naar beperkingen. Hierdoor worden onder-

steuningsbehoeften sneller gesignaleerd en voelen leerlingen zich meer gehoord en betrokken binnen de groep. Tegelijkertijd ervaren leerkrachten voldoende veiligheid om vragen, behoeften en uitdagingen uit de praktijk met elkaar te delen. Het gevoel dat “we het samen doen” wordt door meerdere deelnemers nadrukkelijk benoemd. Een deelnemer beschrijft deze verandering helder: “Collega’s durven ervaringen en vragen met elkaar te delen en leren van elkaars aanpak.”

Veranderingen in de praktijk

De PLG’s leiden zichtbaar tot kleine en grote veranderingen. Een concreet voorbeeld zijn klassenvergaderingen waarin leerlingen actief meedenken over groepsdynamiek en sociale veiligheid. Andere voorbeelden zijn een maatjessysteem voor leerlingen, structurelere intervisiemomenten en nieuwe vormen van overleg.
De PLG’s laten zien dat het zichtbaar en bespreekbaar maken van successen motiverend werkt. Collega’s ontdekken dat er al veel gebeurt rondom inclusief onderwijs en bouwen daarop verder. Dat zorgt voor meer bewustzijn van bestaande kwaliteiten en ontwikkelingen binnen teams. Door het gezamenlijk onderzoeken van praktijkvraagstukken wordt meer expertise gedeeld, bijvoorbeeld rondom gedrag en ondersteuning. Hierdoor ontstaat een betere doorgaande lijn binnen scholen en ontwikkelen teams een meer eenduidige taal rondom ondersteuning en inclusie. Deelnemers geven aan dat dit leidt tot minder handelingsverlegenheid en meer vertrouwen in het omgaan met uiteenlopende onderwijs- en ondersteuningsbehoeften. Zoals een PLG-deelnemer omschrijft: “Het geeft iedereen op geheel eigen wijze weer een soort van moed en lucht.”

Belangrijke voorwaarden

Binnen de PLG’s wordt vanuit verschillende disciplines samengewerkt aan gedeelde vraagstukken. Door deze perspectieven te combineren ontstaat een breder beeld van wat leerlingen nodig hebben en welke ondersteuning passend is. Tegelijkertijd geven de PLG’s aan dat duurzame ontwikkeling tijd en een vaste structuur vraagt. Scholen hebben vragen rondom borging, het vasthouden van de urgentie en het zichtbaar maken van opbrengsten binnen de dagelijkse onderwijspraktijk. Wat volgens deelnemers helpt, is gezamenlijke betrokkenheid, ruimte voor verschillende expertises, tijd voor goede onderzoeksvragen en het zichtbaar maken van kleine successen.
Andere belangrijke voorwaarden voor duurzaam samen leren zijn: een open en veilige samenwerking, intrinsieke motivatie en regelmatige gezamenlijke bijeenkomsten. Het is van belang om voldoende tijd en ruimte voor gezamenlijke ontwikkeling en overleg te hebben: “Het werken aan inclusieve onderwijsontwikkeling vraagt om een lange adem, omdat veranderingen betrekking hebben op onderliggende overtuigingen, cultuur en houding van professionals.”

Samen leren als kern van inclusie

Inclusief onderwijs begint niet met een blauwdruk of kant-en-klare oplossing. Het ontstaat in gezamenlijke leerprocessen waarin professionals samen onderzoeken, reflecteren en ontwikkelen. De kracht van de PLG’s zit daarbij niet alleen in samenwerking, maar vooral in het gezamenlijk ontwikkelen van nieuwe kennis en handelingsmogelijkheden. De ervaringen van de PLG’s laten zien dat inclusief onderwijs niet ontstaat door losse interventies, maar door teams die samen leren, onderzoeken en ontwikkelen.

En misschien is dat wel de belangrijkste verschuiving in inclusief onderwijs: van individueel oplossen naar collectief leren.

Auteur: Bert van Velthooven

Academic Director (in duo) bij de master Passend Meesterschap, specialist leergedrag en inclusie op de Marnix Academie in Utrecht.

Werkenaaninclusie.nl - WAI nummer 4 © Instondo 2026